



Improving the Management of Possible Crises in the Naval Missions of the Army of the Islamic Republic of Iran through Preparation (Study Item: Southern Waters)

Javad asadi¹, morovvat Azadbakht², Mahmood Baratian³

Abstract

Purpose

The diversity and development of naval missions of the Islamic Republic of Iran over the last few years and the continuous and continuous presence of combat operations in the waters south of the country pose a possibility of a variety of crises. Therefore, scientific and proper management of crises and strategies in order to improve this process is very important and may lead to the preservation of the human and material assets of the organization. The aim of this study is to improve the management process of possible crises in the maritime Navy missions of the Islamic Republic of Iran in the southern waters of the country through preparation.

Method

This research has been done using descriptive method and the approach is mixed. The statistical population of this study consists of two groups of experts and experts working in the southern regions of the army, which has been investigated by independent variable readiness on the dependent variable to achieve the researcher's goal.

Findings

Findings from the study indicate that the management process can improve the potential of possible crises on the maritime Navy missions of the Islamic Republic of Iran through well-defined indices in the preparation phase.

Conclusion

With regard to the results of the interview with experts from interviewed experts, the absolute majority of experts believe that the management process of crisis management can be improved through proper implementation of programs and plans, emergency exercises, development and strengthening of emergency operations centers, expertise and experience of the decision makers in crisis areas, development and strengthening of the communication network.

Keywords: Possible crises, crisis management, preparedness, navy

1 .Director of Crisis Management Department, AJA Command and Staff University,
Corresponding Author: **Email:** j.asdai@casu.ac.ir

2 .Faculty member of the Department of Defense Management, AJA Command University and Headquarters

3 .PhD student in Defense Management, Higher National Defense University

Received: March 23, 2022; Accepted May 28, 2022

Journal of maritime management science studies, 2022, vol.2, No.8 pp.87-109.

Doi: <https://doi.org/10.22034/mmr.2022.316496.1071>

Article Type: Research-based Published by Faculty of Management and Marine Commissary





بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق کسب آمادگی (مورد مطالعه: آب‌های جنوب کشور) جواد اسدی^۱، مروت آزاد بخت^۲، محمود براتیان^۳

چکیده:

هدف: تنوع و گسترش مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران طی چند سال اخیر و حضور مداوم و مستمر ناوگروه‌های رزمی در آب‌های جنوب کشور موجب گردیده، احتمال وقوع بحران‌های گوناگون متصور باشد. لذا مدیریت علمی و صحیح بحران‌ها و ارائه راه‌کار به‌منظور بهبود این فرآیند بسیار حائز اهمیت بوده و منجر به حفظ سرمایه‌های انسانی و مادی سازمان می‌گردد. هدف از انجام این تحقیق بهبود فرآیند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور از طریق کسب آمادگی است.

روش: تحقیق انجام‌شده از نوع کاربردی با روش توصیفی و رویکرد آمیخته هست. جامعه آماری این تحقیق شامل دو گروه از خبرگان و کارشناسان شاغل در مناطق جنوبی نیروی دریایی ارتش هستند که به‌منظور دستیابی به هدف محقق، اثر متغیر مستقل آمادگی، بر متغیر وابسته مورد بررسی قرار گرفت.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده این است که می‌توان فرآیند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور را از طریق شاخص‌های تعریف‌شده در مرحله آمادگی، بهبود بخشید. **نتیجه‌گیری:** با عنایت به نتایج حاصل از مصاحبه با صاحب‌نظران و تحلیل پرسشنامه، اکثریت مطلق معتقدند، می‌توان فرآیند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی را از طریق اجرای درست برنامه‌ها و طرح‌ها، تمرین‌های اضطراری، ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری، پیش‌بینی و تأمین خدمات در شرایط بحرانی، تخصص و تجربه مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز در حوزه بحران، ایجاد و تقویت شبکه ارتباطات، بهبود بخشید.

واژگان کلیدی: بحران‌های احتمالی، مدیریت بحران، آمادگی، نیروی دریایی.

استناد: اسدی، جواد، آزاد بخت، مروت، براتیان، محمود. (۱۴۰۱). بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق کسب آمادگی (مطالعه‌ی موردی: آب‌های جنوب کشور). *مطالعات مدیریتی دریامحور* ۱۷-۱۰۹.

۱. مدیر گروه مدیریت بحران دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران. نویسنده مسئول: ایمیل: j.asdai@casu.ac.ir

۲. استاد یار مدیریت، دانشکده مدیریت دفاعی، دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران، ایران.

۳. دانشجوی دکتری مدیریت دفاعی، دانشکده مدیریت، عالی دفاع ملی، تهران، ایران.

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۳/۱۱؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۰۵/۰۷

نوع مقاله: علمی و پژوهشی ناشر: دانشکده مدیریت و کمیسر دریایی دانشگاه علوم دریایی امام خمینی (ره)

مقدمه

رویدادهای مهم و مختلف دهه‌های اخیر جهان نشان می‌دهد که جوامع بشری پیوسته دست‌خوش حوادث گوناگون قرار دادند، بروز بحران‌های مختلف، دولت‌ها و سازمان‌ها را به‌طور جدی و مستقیم با خسارات و مشکلات گسترده‌ای روبرو می‌کند. بحران‌ها ممکن است تا آنجا پیش بروند که منافع داخلی و خارجی جوامع یا اعتبار یک سازمان را مورد تهدید قرار دهند. ضمن آنکه می‌توان گفت بحران به‌صورت بخش جدایی‌ناپذیر و طبیعی حیات سازمان‌ها و جوامع کنونی است (محمدی نیا و دیگران، ۱۳۹۵).

بحران دریایی یکی از بحران‌هایی است که می‌تواند معادلات داخلی و بین‌المللی کشورها را تحت شعاع قرار دهد لذا مدیریت آن بسیار مهم بوده به‌ویژه آن‌که مدیریت آن مربوط به نیروهای نظامی و مهم‌تر از آن نیروی دریایی باشد. امروزه با توجه به شرایط سیاسی و غیرسیاسی حاکم بر آب‌های دنیا نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران بیش‌ازپیش نیازمند شناسایی بحران‌های دریایی و اعمال مدیریت بحران قبل از وقوع آن دارد. یکی از ارگان‌هایی که همواره دارای زمینه مناسب و مستعد برای بروز بحران با توجه به نوع فعالیت و مأموریت خاص آن می‌باشد نیروی دریایی است. چراکه نیروی دریایی امروزه وظیفه حفظ و حراست از مرزهای آبی کشور، حفظ امنیت و ایمنی خطوط مواصلاتی، اسکورت کشتی‌های تجاری و نفت‌کش و مقابله با دزدی دریایی را بر عهده دارد که امکان بروز چالش و بحران‌ها به شکل جدی وجود دارد. ازجمله مهم‌ترین این بحران‌ها می‌توان به بحران ناشی از بروز جنگ، وقوع پدیده‌های طبیعی (سونامی، طوفان‌های دریایی و ...)، بحران ناشی از ورود غیرقانونی یگان‌های بیگانه به آب‌های دریایی جنوب کشور، شلیک اشتباه موشک یا توپ به اهداف نظامی یا غیرنظامی، بحران ناشی از آتش‌سوزی، تصادم یا غرق شدن یگان‌های شناور نظامی و ... اشاره نمود. محور اصلی این پژوهش موضوع بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی در آب‌های جنوب کشور از طریق کسب آمادگی هست. اهمیت بسیار بالای این موضوع و نحوه مدیریت بحران‌های احتمالی از دغدغه‌های محقق بوده که در این پژوهش محقق در نظر دارد با توجه به بحران‌های احتمالی که امکان وقوع آن‌ها در آب‌های جنوب کشور وجود دارد از طریق کسب آمادگی که یکی از چرخه‌های مدیریت بحران است (حسینی، ۱۳۸۷) راهکارهای بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور را ارائه نماید بر این اساس نگارنده به دنبال پاسخگویی به این سوال است که چگونه می‌توان از طریق کسب آمادگی فرایند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور را بهبود بخشید؟

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

تعاریف بحران و انواع آن

امروزه در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی، مؤسسات علمی، اجرایی و سازمان‌های نظامی از ادبیات متفاوتی برای تعریف واژه بحران استفاده شده است، این امر برداشت‌های متفاوتی نسبت به مقوله مدیریت بحران و بلایا منجر شده است. استفاده از واژه‌هایی همچون بلا، بحران، فوریت، فاجعه، سانحه و حادثه از سوی سازمان‌های مسئول به این سردرگمی دامن می‌زند. بر اساس این تعریف ارائه‌شده از سوی مراجع نظامی و انتظامی، معمولاً در صورتی به حادثه‌ای، بحران اطلاق می‌شود که ابعاد امنیتی و اجتماعی جامعه موردنظر تحت تأثیر قرار گیرد (جهانگیری، ۱۳۹۳).

برای اینکه یک حادثه به‌عنوان یک بحران در بانک داده‌های EM-DAT ثبت شود باید حداقل یک یا ترکیبی از معیارهای

زیر دارا باشد (جهانگیری، ۱۳۹۳):

- ☞ حداقل ۱۰ مورد مرگ در جمعیت هدف گزارش شده باشد.
- ☞ حداقل ۱۰۰ نفر از مردم منطقه بلازده، تحت تأثیر قرار گرفته باشند.
- ☞ اعلام وضع اضطراری از سوی مقامات دولتی که این حادثه در آنجا روی داده است.
- ☞ درخواست کمک از جوامع بین‌المللی.

در بحران زیرساخت‌ها دچار آسیب شده و گاه به‌طور کامل تخریب می‌شوند. این امر را می‌توان وجه تمایز بحران‌ها از حوادث پر تلفات در نظر گرفت. حوادث با تلفات متعدد نیز موجب ایجاد مرگ‌ومیر یا صدمه به شمار قابل توجهی از مردم می‌گردند اما زیرساخت‌های جامعه برای پاسخگویی به این‌گونه حوادث دست‌نخورده باقی می‌ماند، گرچه در این حالت نیز نیاز ایجاد شده فراتر از منابع موجود در فرایندهای روزمره عملکرد سیستم می‌باشد.

مدیریت بحران

بر اساس تعریف برنامه عمرانی سازمان ملل متحد (UNDP)^۱ مدیریت بحران عبارت است از سیاست‌گذاری، اخذ تصمیمات مدیریتی و انجام اقدامات اجرایی به‌منظور آمادگی، کاهش اثرات مخرب، پاسخگویی، بازسازی و ترمیم اثرات ناشی از بلایای طبیعی یا انسان‌ساخت.

اغلب با این سؤال مواجه هستیم که آیا مدیریت بحران دانش است یا هنر؟ باید متذکر شد که مقوله فوق در واقع ترکیبی از آن‌هاست. مدیریت، مانند همه‌کاره‌ای دیگر چون مهندسی، حسابداری یا حتی بازی فوتبال هنر است. باین‌همه، مدیران با به‌کارگیری آگاهی سازمان‌یافته درباره مدیریت می‌توانند بهتر کار کنند و همین آگاهی سازمان‌یافته، ابتدایی یا پیشرفته، دقیق یا غیردقیق، به میزان سازمان‌یافتگی و شرایط خود، دانشی را پدید می‌آورد. از این‌رو مدیریت به‌عنوان یک عمل، هنر محسوب می‌شود، اما آگاهی سازمان‌یافته‌ای که زیرساخت عمل مدیران است، دانش شناخته می‌شود. در چنین زمینه‌ای دانش و هنر مکمل یکدیگرند. پس مدیریت بحران هم دانش است و هم هنر. مدیریت مؤثر یک هنر است که از دانش زیربنایی مدیریت استفاده می‌کند (حسینی، ۱۳۸۷).

دبیرخانه راهبرد بین‌الملل برای کاهش خطرات بلایای سازمان ملل متحد روند نظام‌مند به‌کارگیری تصمیمات مدیریتی، سازمان‌دهی، تقویت مهارت‌های عملیاتی و ظرفیت‌سازی به‌منظور تدبیر سیاست‌ها، اتخاذ راهبردها و ایجاد سازگاری در جوامع به‌منظور کاهش پیامدهای زیان‌بار ناشی از مخاطرات طبیعی و بلایای مرتبط با عوامل زیست‌محیطی و فناوریانه را مدیریت بحران گویند. با این تعریف مدیریت بحران شامل کلیه اشکال فعالیت و اقدامات سازه‌ای است که به‌منظور پیشگیری، اجتناب یا محدود کردن اثرات زیان‌بار ناشی از مخاطرات انجام می‌گیرد و نیز اقدامات مربوط به کسب آمادگی را شامل می‌شود (جهانگیری، ۱۳۹۳). همان‌گونه که اشاره شد در غالب تعاریف، مدیریت بحران تنها اختصاص به زمان وقوع بحران نداشته بلکه طیف وسیعی از مفاهیم نظری و تدابیر عملی را در ابعاد سیاست‌گذاری، برنامه‌ریزی، سازمان‌دهی، رهبری، هماهنگی و کنترل شامل می‌گردد تا مانع از رخداد بحران شده و یا در صورت وقوع، از پیامدهای منفی ناشی از آن‌ها بکاهد و این وظایف هر سه مرحله قبل، هنگام و پس از رخداد بحران را دربر می‌گیرند.

چهار اصل مدیریت بحران

- ✓ بحران‌ها غیرقابل انتظار نیستند بدین معنا که همواره علائم واضحی وجود دارند که اشاره به شکل‌گیری و پیدایش بحران‌های بالقوه دارند.
- ✓ بحران‌ها قابل جلوگیری هستند. بعد از اینکه بحران‌های بالقوه شناسایی شدند، با اتخاذ تدابیر متناسب و بهنگام می‌توان تضادهای به وجود آمده را خنثی و از شکل‌گیری و توسعه یک بحران تمام‌عیار جلوگیری کرد.
- ✓ اگر بحران قابل احتراز نباشد؛ مدیران می‌توانند با اعمال گام‌های مناسب در هر مرحله بحران را کنترل کرده و نهایتاً آن را کمترین هزینه مرتفع کنند.
- ✓ هر بحران یک فرصت بالقوه است؛ با اینکه تقریباً هر بحرانی دارای نتایج و اثرات منفی است ولی تبعات ماندگار آن لزومی ندارد که منفی باقی بمانند (ورکانی، ۱۳۹۳).

سوانح و بحران‌های دریایی

حوادث و بحران‌های دریایی از زمانی که انسان برای اولین بار دریانوردی آموخت از حدود دو هزار و پانصد سال قبل اتفاق افتاده است. کشتی‌ها کالاها را حمل می‌کردند تا در مکان دیگر به فروش برسانند؛ و در این حین گاهی دچار زیان و خسارت می‌شدند. در ابتدا آداب و رسوم نانوشته‌ای به نام قوانین عرفی وجود داشت، بعدها به صورت قانون بر روی کاغذ به نگارش درآمد و پایه و اساس بسیاری از قوانینی را که امروز هنوز از آن‌ها استفاده می‌کنیم پایه‌گذاری گردید. اولین قوانین مکتوب دریایی در شمال اروپا نوشته شد. اگر به علت بی‌کفایتی یک کاپیتان، کشتی و محموله‌ی آن دچار آسیب می‌شد، وی ملزم به پرداخت خسارت می‌شد و اگر وی پول کافی برای پرداخت خسارت نداشت حتی ممکن بود به مجازات مرگ محکوم شود. به مرور قوانین دریایی وضع گردیدند تا مشخص نماید که چه کسی مقصر هست، چه کسی مجبور به پرداخت خسارت می‌شود و چه کسی قوانین را نقض کرده است (اندرسون، ۲۰۰۴).

قرن نوزدهم شاهد توسعه انجمن تحقیق سوانح دریایی بود؛ که طبق آن افراد در سوانح و کارشناسان به عنوان مشاور احضار می‌شدند تا مشخص شود که چه کسی مسئول است، چه کسی باید خسارت را بپردازد. این فرآیند طی ۲۵۰۰ سال دریانوردی و وضع قوانین طی این سال‌ها حاصل شد، اما در سال ۱۸۶۰ نقطه عطف این قوانین بود و آن تحقیق در سوانح به منظور ارتقاء ایمنی بود. تحقیقات توسط دولت‌ها به گارد ساحلی که مسئول اجرای این قوانین و مقررات بود واگذار شد. مطالعات نشان داده است که سوانح دریایی با توجه به ترافیک دریایی افزایش می‌یافت. تا اواسط قرن نوزدهم در ناوگان تجاری انگلیس وقتی ترافیک حمل و نقل دو برابر شد، تعداد سوانح و بحران‌ها چهار برابر شد وقتی ترافیک سه برابر شد تعداد سوانح ۹ برابر افزایش یافت که این روند رو به رشد سوانح، تجارت امپراتوری انگلیس را تحت تأثیر قرار می‌داد. در آن زمان ناوگان تجاری انگلیس بیش از ۲۰۰۰ کشتی خود را از دست داد، لذا جای تعجب نیست که این اعداد مورد توجه مجلس مقننه انگلیس، مجلس عوام و مجلس اعیان قرار گیرد (رزاقی دلارستانی، ۱۳۹۸).

مرگ‌بارترین فاجعه تاریخ دریانوردی دنیا در ۲۰ دسامبر ۱۹۸۷ اتفاق افتاد که یک کشتی حمل سوخت با کشتی دنیاپاس فیلیپین در تنگه تاب لاس (۱۸۰ کیلومتری جنوب مانیل) برخورد کرده و تمام مسافران و خدمه به تعداد ۴۳۸۶ نفر کشته شدند. لذا سازمان جهانی دریانوردی با توجه به اهمیت روزافزون بررسی و رخدادهای دریایی کلیه مصوبه‌های پیشین مربوط به نحوه بررسی سوانح دریایی، اقدام به تصویب قطعنامه (۲۰) ۸۸۴۹ در خصوص نحوه بررسی سوانح دریایی نمود. تغییرات و اطلاعات

تکمیلی فوق‌الذکر نیز در قطعنامه شماره (۲۱) A۸۸۴ در نوامبر ۱۹۹۹، با توجه ویژه به شناسایی عوامل انسانی و باهدف توسعه یک روش مشترک برای رسیدگی به سوانح و بحران‌های دریایی و همچنین ایجاد یک‌شکل و قالب هماهنگ برای گزارش‌ها و همچنین همکاری متقابل کشورها در تعیین علل و عوامل منجر به وقوع سوانح و بحران‌های دریایی ارائه گردید. در نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران متأسفانه تاریخچه‌ی دقیقی از شروع مدیریت بحران‌های دریایی وجود ندارد. تحقیقات و مطالعات انجام‌شده در خصوص مدیریت بحران‌های دریایی از طریق منابع و سوابق موجود در معاونت بازرسی و ایمنی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران نشان می‌دهد در همه بحران‌ها و سوانح رخ داده شده عوامل انسانی بیشترین نقش را داشتند، به بیان دقیق‌تر در سوانح و بحران‌های به وجود آمده عوامل دیگر (تجهیزاتی، محیطی) درصد کمتری را نسبت به عوامل انسانی سهمیم بودند.

آمادگی

آمادگی عبارت است از مجموعه فعالیتها و اقداماتی که در مرحله قبل از وقوع بحران و به منظور کسب اطمینان از پاسخگویی صحیح و موثر به بحران و تبعات ناشی از آن انجام می‌گیرند. (جهانگیری، ۱۳۹۳)

اجزای مدیریت آمادگی در بحران

چارچوب سازمانی	برنامه ریزی	تحلیل وضع موجود
سامانه های هشداردهنده	منابع اساسی	نظام ثبت اطلاعات
مانور، تمرین	آموزش	سازوکار پاسخگویی

مجموعه اقدامات برای افزایش توان عملیاتی و ایجاد تسهیلات برای کاهش مؤثر در برابر حوادث محتمل در این مرحله قرار می‌گیرند. عمده فعالیت‌های قابل‌ذکر در این زمینه عبارت‌اند از:

- ✓ برنامه‌ریزی و تهیه طرح‌های مقابله با بحران
- ✓ اجرای درست برنامه‌ها و طرح‌ها
- ✓ پیش‌بینی تأمین پایایی و تداوم خدمات در شرایط اضطراری
- ✓ ایجاد و تقویت شبکه انتشار خبر در مواقع اضطراری
- ✓ ایجاد و تقویت ارتباطات اضطراری شامل برقراری شبکه‌های ثابت، سیار و ماهواره‌ای ارتباطات اضطراری
- ✓ ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری
- ✓ نشر اطلاعات عمومی مربوط به شرایط اضطراری
- ✓ ایجاد توافق‌های لازم جهت همکاری‌های دوجانبه یا چندجانبه

- ✓ مدیریت استفاده درست از منابع
- ✓ آمادگی نیروی انسانی شامل مسئولین تصمیم گیر و تصمیم ساز، عوامل امدادی و مردم
- ✓ آمادگی تیم‌های امدادی اضطراری شامل تیم‌های اورژانس، تیم‌های پزشکی تخصصی، بیمارستان صحرایی و ...
- آمادگی ترابری اضطراری جاده‌ای، ریلی، هوایی و دریایی
- کنت برای آمادگی در برابر بلا یا نه جزء در نظر گرفته است که عبارت‌اند از (جهانگیری، ۱۳۹۳):
- ۱- تحلیل وضع موجود: اطلاعات، پایه و اساس مدیریت بحران به شمار می‌آید. مدیران بحران باید از مخاطرات تهدیدکننده منطقه یا جامعه تحت پوشش و میزان آسیب‌پذیری آن در برابر انواع مخاطرات و نیز اثرات و پیامدهای احتمالی بحران‌ها آگاه باشند. با این وجود عملاً تا قبل از استقرار سامانه مدیریت اطلاعات نظام‌مند و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، مدیران بحران در فضایی پر ابهام فعالیت می‌کنند؛ بنابراین تحلیل وضع موجود یکی از اجزای ضروری در مدیریت آمادگی است.
 - ۲- برنامه‌ریزی: هدف اصلی از انجام فعالیت‌هایی که در مرحله آمادگی انجام می‌شود برنامه‌ریزی است. طراحی و تدوین برنامه موجب می‌شود تا افراد بر طبق توافق قبلی، با اجرای برنامه، تعهد نسبت به مفاد آن و اختصاص منابع بدان بتوانند در صورت وقوع بحران واکنش مناسبی از خود نشان دهند.
 - ۳- چارچوب سازمان: پیش‌نیاز تدوین برنامه آمادگی در برابر بحران، ایجاد چارچوب سازمانی هماهنگ است. طرح اولیه این چارچوب باید برگرفته از ساختار دولتی و سنتی موجود کشور باشد. فقدان هماهنگی در سطوح افقی (بین رده‌های مختلف یک سطح) و سطوح عمودی (بین مقامات سطوح مختلف) منجر به شکست برنامه می‌گردد. بدین منظور لازم است ساختاری متمرکز برای تصمیم‌گیری طراحی شود، کمیته‌های بین وزارتخانه‌ای و بین بخشی برای هماهنگی در تدوین برنامه ایجاد شوند و دبیرخانه یا دفتری در هر وزارتخانه با مسئولیت‌های مشخص برای اجرای برنامه و برقراری ارتباطات تأسیس شود. ایجاد هماهنگی در سطح محلی به منظور جلب مشارکت افراد جامعه و سازمان‌های اجراکننده برنامه را نیز نباید از خاطر برد.
 - ۴- نظام‌های ثبت اطلاعات: هر برنامه آمادگی باید دارای نظامی برای ثبت اطلاعات باشد. روند جمع‌آوری داده‌ها به‌ویژه برای بحران‌های با سیر آهسته، باید رسمی باشد و سیستمی طراحی شود که سامانه هشدار و سیستم‌های پایش را روزآمد نماید. برای بلایای با سیر سریع و ناگهانی نظام مشابهی برای پیش‌بینی، هشدار زودهنگام، تخلیه اضطراری و برقراری ارتباط به‌صورت اورژانس وجود داشته باشد.
 - ۵- منابع اساسی: در وضعیت بحران، منابع و تجهیزات موردنیاز برحسب انواع مخاطراتی که در برنامه پیش‌بینی شده است تعیین می‌شوند. این منابع باید تعریف شده و مشخص باشند و همه وجوه و ابعاد مطرح در مراحل مختلف چرخه بحران در آن دیده شده باشد. مهم‌ترین منابع و تجهیزات اساسی را می‌توان به شرح زیر فهرست نمود: سرپناه، دارو، غذا، مکمل‌های غذایی، نظام‌های ارتباطی، نظام‌های پشتیبانی، تجهیزات امدادی، وسایل پاک‌سازی و تجهیزات آواربرداری
 - ۶- سامانه‌های هشداردهنده: در بیشتر بلایای با سیر سریع، سامانه هشدار زودهنگام می‌تواند جان انسان‌های بسیاری را نجات بخشد. با اعلام وضعیت فوق‌العاده به جمعیت در معرض خطر، می‌توان شمار بسیاری را از وجود خطری قریب‌الوقوع آگاه نمود و با انجام تخلیه اضطراری از میزان مرگ‌ومیر به‌طور قابل‌توجهی کاست. گرچه در تدوین برنامه‌های آمادگی بهتر است فرض را بر آن گذاشت که متعاقب رخداد بحران سیستم‌های ارتباطی مثل تلفن و تلکس عملکرد خود را از دست داده و قادر به ارائه خدمات نیستند. با این پیش‌فرض، برنامه‌ریزی برای سامانه‌های هشداردهنده ضروری است. تدوین سناریوهایی که

در آن شریان‌های حیاتی و ایستگاه‌های گیرنده نابود شده‌اند و این‌که چه اقدامات و تجهیزاتی لازم است به کار گرفته شود و تعیین نوع و چگونگی تجهیزات ارتباطی مورد نیاز در چنین شرایطی همه در مرحله آمادگی باید مشخص گردند در تدوین برنامه‌های آمادگی، پیش‌بینی و تدارک امکانات و تجهیزات لازم برای دسترسی به سیستم‌های ارتباطی جایگزین بین شبکه‌های ارتباطی پلیس، نیروهای امدادی، آتش‌نشانی، ارتش و دیگر سازمان‌های دولتی مسئول را نباید از یاد برد. در مورد بلایای با سیر کند و پیش‌رونده مثل خشک‌سالی و نیز جابه‌جایی جمعیت، نیز سامانه هشدار از اهمیت بسیاری برخوردار است.

۷- سازوکار پاسخگویی: در این مرحله، بررسی سازوکار اقدامات از پیش تعیین شده و انجام آزمون‌هایی برای سنجش کار آبی و اثربخشی برنامه آمادگی صورت می‌گیرد. بررسی شیوه‌های اعلام هشدار و روش‌های فعال‌سازی روند پاسخگویی در این بخش مورد تحلیل قرار می‌گیرد.

۸- آموزش: آموزش جزء جدایی‌ناپذیر برنامه آمادگی تلقی می‌شود. این آموزش‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که به تغییر در دانش و نگرش افراد منجر شوند. ضمن این‌که از طریق ارائه آموزش‌های عملی از کسب مهارت در گروه هدف اطمینان حاصل شود. این آموزش تنها به کارکنان سازمان‌های مسئول اختصاص ندارد بلکه باید برای کلیه افراد در معرض خطر در نظر گرفته شود؛ بنابراین آموزش یکی از بخش‌های ضروری در برنامه آمادگی در برابر بلایا به شمار می‌رود.

آموزش جامعه به صور گوناگون قابل انجام است از جمله این صور می‌توان به موارد زیر اشاره نمود:

- ✓ آموزش همگانی در مدارس برای کودکان و نوجوانان با تأکید بر اقداماتی که باید در صورت وقوع بحران انجام گیرد.
- ✓ برگزاری دوره‌های آموزشی برای ایجاد مهارت برای آحاد جامعه
- ✓ معرفی برنامه به جامعه و آموزش کارکنان سازمان‌های مسئول، در سطوح مختلف محیطی و ستادی در خصوص اقداماتی که باید در جریان بحران انجام دهند.
- ✓ انتشار و همگانی کردن اطلاعات ضروری از طریق رسانه‌های ارتباط جمعی مثل تلویزیون، رادیو، روزنامه‌ها و مانند آن.
- ۹- برگزاری مانور: همان‌گونه که برگزاری مانور نمی‌تواند واقعیت صحنه جنگ را به تصویر کشد هیچ مانوری قادر به نشان دادن اتفاقاتی که در جریان یک بحران روی می‌دهد نیست؛ اما این موضوع نمی‌تواند توجیه مناسبی برای عدم برگزاری مانور در برنامه آمادگی باشد. برگزاری مانور نه تنها نقاط ضعف را روشن می‌کند بلکه می‌تواند برای برگزارکنندگان و شرکت‌کنندگان در آن نقش آموزشی نیز داشته باشد، به کمک مانور می‌توان همه یا بخشی از سیستم را آزمون نموده و به این ترتیب نارسایی‌هایی که در شرایط عادی مشخص نیست، روشن کرد.

تعریف دیگری از آمادگی: آمادگی کلیه عملیات و اقداماتی است که افراد و یا ارگان‌ها را به عکس‌العمل سریع و کارآمد در مواقع بروز بحران‌ها و می‌دارد. لازم است هر کشور دارای طرح شرایط اضطراری باشد که یک جنبه آن آمادگی قبل از وقوع بحران‌های دریایی است. در طرح آمادگی باید:

- ✓ ارتباط بین گروه‌های مختلف، نحوه فعالیت و محدوده فعالیت مشخص شود.
- ✓ منابع اطلاعاتی تعیین شوند.
- ✓ فرایند جریان اطلاعات تمرین شود.
- ✓ روش‌های انتقال اطلاعات تعیین و تمرین شوند.

پیشینه تحقیق

جدول (۱): پیشینه تحقیقات انجام شده

نتایج تحقیق	موضوع تحقیق	محقق
نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که بین ۱- آموزش‌های مدیریت بحران، آموزش‌های بدو خدمت عمومی مدیریت بحران دریایی ۲- آموزش‌های بدو خدمت تخصصی نظری مدیریت بحران دریایی ۳- آموزش‌های بدو خدمت تخصصی عملی مدیریت بحران دریایی ۴- آموزش‌های ضمن خدمت تخصصی تکمیلی کوتاه‌مدت نظری مدیریت بحران دریایی ۵- آموزش‌های ضمن خدمت تخصصی تکمیلی کوتاه‌مدت عملی مدیریت بحران دریایی ۶- آموزش‌های خدمت تخصصی تکمیلی بلندمدت نظری مدیریت بحران دریایی ۷- آموزش‌های ضمن خدمت تخصصی تکمیلی بلندمدت عملی مدیریت بحران دریایی و کیفیت عملیات جستجو و نجات دریایی، رابطه وجود دارد.	بررسی و تحلیل تأثیر آموزش‌های مدیریت بحران بر کیفیت عملیات جستجو و نجات دریایی	ابری، سعید، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و علوم انسانی دانشگاه دریانوردی و علوم دریایی چابهار، ۱۳۹۹
نتایج این پژوهش نشان می‌دهد شناخت ماهیت بحران‌های طبیعی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. شناخت راهکارهای مقابله با بحران‌های زیست‌محیطی دریایی یکی از مهم‌ترین ارکان مدیریت بحران هست. آمادگی نیروها به‌عنوان عامل مهم برای کاهش خسارات تلقی می‌شود. آگاه‌سازی و ایجاد انگیزه همکاری و تدوین برنامه‌های مطلوب جهت مقابله با بحران از اهمیت خاصی برخوردار است. هرچه برنامه‌ریزی‌ها دقیق‌تر، هماهنگی‌های قبلی بین گروه‌های درگیر بهتر، آموزش‌های تخصصی و عمومی بیشتر، تجهیزات مناسب‌تر و سازمان‌دهی منابع و رهبری مؤثر و نهایتاً کنترل همه‌جانبه آن‌ها که در مجموع همان مدیریت موفق را شامل می‌شود می‌توان در برابر مخرب‌ترین بحران‌ها مقاومت نمود.	نقش مدیریت بحران در امنیت زیستی مطالعه موردی پیشگیری و آمادگی در مقابل آلودگی‌های دریایی و محیطی خلیج فارس	کیانی فلاورجانی، فرهاد، اولین همایش ملی پدافند غیرعامل در علوم دریایی، بندرعباس ۱۳۹۳
بین متغیرهای مستقل جزء که عبارت‌اند از قابل‌اعتماد بودن ارسال و دریافت پیام‌های اضطراری در دریا، سرعت ارسال و دریافت پیام‌های اضطراری در دریا، برد سامانه مخابراتی در ارسال و دریافت پیام‌های اضطراری در دریا و متغیر تابع که ایمنی یگان‌های شناور است همخوانی بسیار زیادی وجود داشته و متغیرهای مستقل تأثیر	تأثیر به‌کارگیری سامانه‌های مخابراتی در افزایش ایمنی شناورها در آب‌های تحت حاکمیت و نظارت جمهوری اسلامی ایران در خلیج فارس و دریای عمان در پنج سال اخیر	طحانی، غلامرضا. ۱۳۸۶، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته مدیریت دفاعی دوره ۱۶، دافوس آجا

نتایج تحقیق	موضوع تحقیق	محقق
زیادی بر ایمنی یگان‌های شناور دارند.		
<p>نظارت، سیستم اطلاعاتی و عوامل فیزیکی و محیطی به ترتیب از اول تا هشتم رتبه‌بندی شدند. با توجه به نتایج مطالعه حاضر به منظور پیشگیری از حوادث و موفقیت در مدیریت بحران‌های دریای توصیه‌های زیر ارائه شده:</p> <p>۱- داشتن یک برنامه جامع برای مواجهه و کنترل عواقب حوادث و مدیریت بحران‌ها و خطرات دریایی. ۲- مکان‌های بحران‌زا و ظرفیت‌های منطقه شناسایی شوند و یک برنامه هدفمند برای ایجاد هماهنگی با سایر سازمان‌های دریایی واقع در منطقه بایستی تدوین شود و مانورهایی با رویکرد کاهش سوانح و مدیریت دریایی بلافاصله اجرا گردد ۳- جدای از کارکنان ارشد سازمان‌های دریایی، مدیران حوزه مدیریت بحران‌های دریایی نیز بایستی تخصص لازم را داشته باشند و دائماً مورد ارزیابی قرار گیرند. ۴- برای شناسایی تجهیزات و بهره‌مندی از تجربیات کشورهای همسایه بایستی در سطح فراملی برای جستجو و نجات مشترک برنامه‌ریزی نمود. ۵- سناریوهای مختلف خطرات دریایی بایستی نوشته شود و به صورت دوره‌ای مانورهای مشترک با سازمان‌های مرتبط برگزار شود و علاوه بر آموزش کارکنان، نقاط ضعف و قوت هر سازمان بایستی مشخص شود. ۶- پشتیبانی وزارتخانه‌ها از سازمان‌ها و ترجمان‌های دریایی به‌ویژه نیروی دریایی ارتش و مجهز نمودن آن‌ها به دستگاه‌های مدرن امداد و نجات. ۷- بایستی کلیه حوادث و خطرات دریایی ثبت شده توسط کارشناسان حوادث دریایی بین ملوانان با تجربه توزیع و ناخدایان و اساتید دانشگاه‌ها این حوادث را در قالب کتابچه و فیلم آموزشی با تجزیه و تحلیل چگونگی وقوع آن‌ها آموزش دهند. ۸- جلسات مشاوره و هماهنگی بایستی با همه سازمان‌های ذی‌ربط از جمله بنادر و کشتیرانی، ناخدایان و مقامات استان‌های سیستان و بلوچستان و هرمزگان به صورت دوره‌ای انجام پذیرد.</p>	<p>تجزیه و تحلیل و اولویت‌بندی عوامل مؤثر در مدیریت بحران خطرات دریایی در سواحل مکران</p>	<p>یعقوبی، اسماعیل- ابری، سعید- خانی آدیمی، سلطانعلی، مقاله پژوهشی، دانشگاه دریایی چابهار، ۲۰۱۹</p>
<p>۱- ۵۰ درصد از مدیران به پژوهش و کاربرد خلاقیت در سازمان خود بهاء می‌دهند.</p> <p>۲- ۸۰ درصد از مدیران راهکارهای مواجهه با بحران ساختاری را از منظر مؤلفه‌های علمی آن شناخته و آن را در ساختار خود به کار می‌گیرند.</p> <p>۳- ۷۰ درصد از مدیران مفهوم خلاقیت را با توجه به</p>	<p>بررسی نگرش خلاقانه مدیر در مواجهه با موقعیت بحران</p>	<p>فریدونی، سمیه، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهراء، ۱۳۹۰</p>

محقق	موضوع تحقیق	نتایج تحقیق
		مؤلفه‌های علمی آن می‌شناسند. ۴- جمع‌بندی حاصل از یافته‌های این پژوهش است نشان می‌دهد که مدیران در مواجهه با موقعیت بحران از نگرش خلاقانه بهره می‌گیرند.
وی توسونگ ونگ، مقاله پژوهشی در تایوان، ۲۰۰۹	نقش مدیریت دانش در رسیدن به مدیریت اثربخش بحران به چه میزان است؟	۱- آموزش نه فقط به عنوان یک راه در کمک به مدیریت بحران فعلی ضروری است بلکه مهم‌تر از آن به تعیین اینکه چه دانش جدیدی در کمک به مدیریت بعدی مورد نیاز خواهد بود لازم است. ۲- مدیریت دانش ارتباط مؤثر با مدیریت بحران دارد. ۳- یک سازمان تمایل به کارگیری مدیریت دانش را در پنج مرحله بحران خواهد داشت.
لین پری ووتن و جیمز اریکا هایز، مقاله پژوهشی ۲۰۰۸	نقش توسعه منابع انسانی و قابلیت‌های رهبری در مدیریت بحران به چه اندازه است؟	۱- توسعه منابع انسانی نقش مؤثری در مدیریت بحران دارد. ۲- قابلیت رهبری در هر یک از مراحل مدیریت بحران متفاوت هست در بعضی موارد رهبری رفتار مؤثر و مطلوب را در مدیریت بحران نشان داده است و در برخی موارد رهبری، دانش، مهارت‌ها یا توانایی‌های ضعیف یا نامطلوب را در مدیریت بحران نشان داده است.

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به این که در این تحقیق از زمینه و بستر شناختی و معلوماتی که از طریق تحقیقات بنیادی فراهم شده، استفاده شده است و منافع این تحقیق به نفع نیروی دریایی بوده و موجب بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی در آب‌های جنوب کشور خواهد بود، بنابراین این تحقیق از نوع کاربردی هست؛ و با توجه به اینکه محقق به دنبال بررسی وضع موجود و توصیف منظم و نظام‌دار وضعیت فعلی مدیریت بحران در آب‌های جنوب کشور بوده و ویژگی‌ها، صفات و ماهیت آن را مطالعه نموده است، لذا روش اجرای این تحقیق هم توصیفی تحلیلی هست و با کنار گذاشتن نقاط ضعف رویکردهای کمی و کیفی، از نقاط قوت این رویکردها برای هر چه پر بارتر شدن تحقیق و دستیابی به اهداف استفاده می‌نماید؛ بنابراین رویکرد این تحقیق آمیخته خواهد بود. جامعه آماری این تحقیق شامل دو گروه می‌باشند، گروه اول، تعدادی از خبرگان که در مناطق جنوبی نیروی دریایی ارتش خدمت نموده و دارای اطلاعات خوبی در حوزه بحران‌های احتمالی در آب‌های جنوب کشور می‌باشند و یک نفر از خبرگان در حوزه مدیریت بحران در ستاد مدیریت بحران استان خوزستان هست. گروه دوم شامل کارشناسانی هستند که در مشاغل عملیاتی در ناوگان جنوب و یا دوایر ستادی مرتبط با امور عملیاتی و ایمنی در حال انجام وظیفه می‌باشند، جامعه نمونه ۱۲۶ نفر محاسبه گردیده است. در این پژوهش با توجه به این که کلیه افراد جامعه مورد مطالعه و جامعه آماری باهم مشابهت کامل و یکسانی نداشته و دارای تجانس درون گروهی هستند، بنابراین برای اینکه حجم نمونه به نسبت مساوی از همه گروه‌ها انتخاب شوند برای نمونه‌گیری از روش طبقاتی تصادفی ساده استفاده شده است.

روش و ابزار جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات، میدانی (مصاحبه و پرسش‌نامه) و کتابخانه‌ای (کتب و نشریات علمی، سایت‌های اینترنتی و وب‌گاه و ...) هست.

روایی و پایایی ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها و اطلاعات؛ با توجه به این‌که کلیه کتب و اسناد مورد استفاده در این تحقیق، از متن مرجع، مقالات و دستورالعمل‌ها و کنوانسیون‌های صادره از سازمان جهانی دریانوردی و کتابخانه‌های سازمان بنادر و دریانوردی، ستاد نداجا، کشتیرانی جمهوری اسلامی ایران و دافوس آجا بوده و این کتب به تأیید خبرگان رسیده، بنابراین اسناد و مدارک روایی موردنظر را دارند، ضمن این‌که در انجام این تحقیق از موضوعات متنوع و اسناد و مدارک زیادی استفاده شده، اسناد و مدارک پایایی لازم را دارند.

با توجه به این‌که مصاحبه‌شوندگان از مسئولین و مدیران متخصص و آگاه آجا، نداجا و ستاد مدیریت بحران هستند و سال‌ها در مناطق و یگان‌های عملیاتی با موضوع تحقیق در ارتباط بوده‌اند و انتخاب آن‌ها از تنوع لازم در ارتباط با تجربه و سنوات خدمتی استفاده شده در نتیجه مصاحبه‌ها دارای روایی بالایی هست. جهت حصول اطمینان از پایایی مصاحبه با در نظر گرفتن نتایج آن در زمان‌های متفاوت تکرار شده است. برای تعیین روایی ابزار پرسش‌نامه از هرکدام به تعداد کافی در اختیار جامعه نمونه قرار گرفت و جهت پاسخگویی به سوالات پرسش‌نامه از افسران کارآموزده و خبره که سابقه خدمت در ناوگان جنوب را دارند استفاده شده و جهت پایایی پرسش‌نامه از ضریب آلفای کرون باخ و نرم‌افزار اس. پی. اس. اس. استفاده شده است.

روش تجزیه و تحلیل؛ در این تحقیق ابتدا نتایج حاصل از اجرای مصاحبه مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته، پس از انجام مصاحبه، تمامی مصاحبه‌ها پیاده‌سازی و متون در جداول مربوطه که هر ردیف آن به یک داده خام اختصاص داده، یادداشت شده و داده‌های خام عناوین مفهومی احصا شد. در این تحقیق گفتارهایی که توسط مصاحبه‌شوندگان بیان گردید مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت، سپس داده‌های کمی با استفاده از آزمون‌های آماری بررسی و تحلیل شد. با توجه به این‌که تحلیل کمی بی‌نیاز از تحلیل کیفی نیست، محقق به منظور تکمیل تحلیل، تحلیل کمی را با تحلیل کیفی ادغام و نهایتاً تحلیل کیفی بار معنایی یافته‌های کمی را روشن‌تر نمود.

یافته‌ها

با توجه به سؤال تحقیق که به دنبال بهبود فرآیند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور از طریق کسب آمادگی قبل از وقوع بحران‌های احتمالی بودیم، بعد از مصاحبه با صاحب‌نظران و مطالعه اسناد و مدارک و تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی و همچنین تجزیه و تحلیل داده‌های کمی حاصله از فرم‌های پرسش‌نامه در خصوص بهبود فرآیند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور از طریق کسب آمادگی، بیانگر آن است که:

کلیه صاحب‌نظران بر این عقیده بودند: کسب آمادگی به میزان زیادی در بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی اثرگذار است. بحران‌های احتمالی بایستی دقیقاً آنالیز و متناسب با هر بحران، طرح و دستورالعمل جامع و دقیق تهیه گردد. انجام تمرین و مانور برحسب طرح‌ها و دستورالعمل‌ها و سناریوهای مبتنی بر واقعیت جهت حفظ آمادگی کارکنان در صحنه‌های واقعی در این مرحله بسیار مهم است. توجه به نیروی انسانی، تجهیزات و زیرساخت‌ها جهت حفظ آمادگی رزمی در مواقع ایجاد بحران بایستی مدنظر قرار گیرد. آموزش مستمر و مدون جهت کلیه رده‌های اجرایی و ستادی در قالب رزمایش‌های تخصصی بایستی انجام پذیرد. شبکه ارتباطات اضطراری بایستی ایجاد و تقویت گردد. پیش‌بینی، تأمین پایایی و تداوم خدمات و آماد در شرایط اضطراری و بحرانی در این مرحله از اهمیت بالایی برخوردار است که با مطالعه اسناد و مدارک و تحقیقات پیشین در این زمینه مواردی از جمله تهیه

طرح‌ها و دستورالعمل‌ها، اجرای درست برنامه‌ها و طرح‌ها، انجام تمرین‌های اضطراری (مانورها)، ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری، پیش‌بینی و تأمین پایایی و تداوم خدمات در شرایط اضطراری و بحرانی، تخصص و تجربه مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز، ایجاد و تقویت شبکه ارتباطات اضطراری و نظام ثبت اطلاعات و تحلیل وضع موجود، احصاء گردید و این موارد تا حد زیادی با شاخص‌هایی که صاحب‌نظران در حین مصاحبه عنوان کرده بودند مطابقت داشت. در ادامه و بعد از تجزیه و تحلیل داده‌های کمی پرسش‌نامه مشخص شد که ۹۸٪ افراد جامعه آماری به میزان متوسط به بالا معتقدند، می‌توان فرایند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور را از طریق کسب آمادگی از جمله تهیه طرح‌ها و دستورالعمل‌ها، اجرای درست برنامه‌ها و طرح‌ها، انجام تمرین‌های اضطراری (مانورها)، ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری، پیش‌بینی و تأمین پایایی و تداوم خدمات در شرایط اضطراری و بحرانی، تخصص و تجربه مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز، ایجاد و تقویت شبکه ارتباطات اضطراری و نظام ثبت اطلاعات و تحلیل وضع موجود بهبود بخشید و در نهایت با توجه به مقدار بحرانی جدول $\chi^2(\alpha, df=9/49)$ و مقدار آماره آزمون به دست آمده $(\chi=1642/24)$ و نیز نمودار مذکور از آنجا که آماره آزمون با درجه آزادی ۴ و سطح اطمینان ۹۵٪ در ناحیه H_1 قرار گرفت و از مقدار بحرانی جدول بزرگ‌تر شد، در نتیجه فرضیه ادعا شده اثبات گردید و شاخص‌های ذکر شده در خصوص بهبود فرایند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور از طریق کسب آمادگی، تأیید شد. به منظور اولویت‌بندی شاخص‌های مدنظر در بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور از طریق آمادگی پرسش‌نامه‌ای با ۸ سؤال در این رابطه بین ۱۲۵ نفر از کارشناسان که به‌عنوان جامعه نمونه انتخاب شده است توزیع گردید:

جدول (۱): سنوات خدمتی جامعه نمونه

گزینه فراوانی	۱۰-۱۷ سال	۱۸-۲۵ سال	۲۵ سال و بیشتر
تعداد نفرات	۲	۹۵	۲۸
درصد	۱/۱۶٪	۷۶٪	۲۲/۴٪

جدول (۲): مدرک تحصیلی اعضای جامعه نمونه

گزینه فراوانی	کاردانی	کارشناسی	کارشناسی ارشد	دکتری
تعداد نفرات	۱۸	۵۲	۵۴	۱
درصد فراوانی	۱۴/۴٪	۴۱/۶٪	۴۳/۲٪	۸٪

جدول (۳): سابقه خدمت در مناطق عملیاتی اعضای جامعه نمونه

بیش از ۲۰ سال	۱۵-۲۰ سال	۱۰-۱۵ سال	کمتر از ۱۰ سال	گزینه فراوانی
۱۱	۴۶	۵۰	۱۸	تعداد نفرات
٪۸/۸	٪۳۶/۸	٪۴۰	٪۱۴/۴	درصد فراوانی

جدول (۴): جایگاه سازمانی اعضای جامعه نمونه

دریادار	دریادار دوم	ناخدا یکم	ناخدا دوم	گزینه فراوانی
۸	۲۳	۵۱	۴۳	تعداد نفرات
٪۶/۴	٪۱۸/۴	٪۴۰/۸	٪۳۴/۴	درصد

که نتایج حاصله به شرح زیر هست:

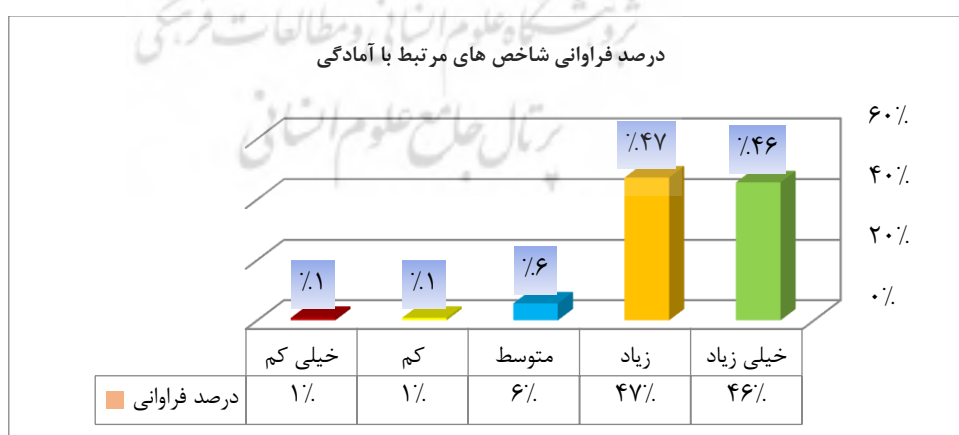
جدول (۵): جمع‌بندی پاسخ‌های مطرح‌شده در شاخص‌های آمادگی

سؤال	شاخص‌های فرضیه پژوهش	خ.ز	ز	م	ک	خ.ک	میانگین
۱	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق برنامه‌های آمادگی، تهیه طرح‌ها و دستورالعمل‌های مقابله با بحران	۵۶	۶۰	۸	۱	۰	۴/۳۶۸
۲	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق اجرای درست برنامه‌ها و طرح‌ها	۵۷	۶۲	۶	۰	۰	۴/۴۰۸
۳	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق انجام تمرین‌های اضطراری (مانورها)	۶۴	۵۵	۵	۰	۱	۴/۴۴۸
۴	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری	۵۳	۶۶	۵	۱	۰	۴/۳۶۸
۵	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق پیش‌بینی و تأمین پایایی و تداوم خدمات در شرایط اضطراری و بحرانی	۵۱	۶۷	۶	۱	۰	۴/۳۴۴
۶	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق تخصص و تجربه مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز در حوزه بحران	۷۱	۴۵	۷	۱	۱	۴/۴۷۲

۴/۲۴	۱	۰	۱۱	۵۴	۵۹	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق ایجاد و تقویت شبکه ارتباطات اضطراری	۷
۴/۲۸	۱	۰	۱۱	۶۴	۴۹	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق نظام ثبت اطلاعات و تحلیل وضع موجود	۸
۴/۳۶۸	۱	۱	۷	۵۹	۵۷	میانگین	

جدول (۶): توزیع فراوانی شاخص‌های مرتبط با شاخص‌های آمادگی

رتبه	فراوانی F_i	درصد فراوانی F_i''	تأثیر وزن X_i	فراوانی وزن $F_i X_i$
خیلی زیاد	۵۷	٪۴۶	۵	۲۸۵
زیاد	۵۹	٪۴۷	۴	۲۳۶
متوسط	۷	٪۶	۳	۲۱
کم	۱	٪۱	۲	۲
خیلی کم	۱	٪۱	۱	۱
جمع کل	۱۲۵	٪۱۰۰	-	۵۴۵



نمودار (۱): توزیع فراوانی شاخص‌های مرتبط با آمادگی

با توجه به جداول و نمودار بالا، نتایج کسب‌شده مبین این مطلب است که:

از تعداد ۱۲۵ نفر از تحقیق خوانندگان (جامعه نمونه) به‌طور میانگین تعداد ۵۷ نفر (٪۴۶) خیلی زیاد، ۵۹ نفر (٪۴۷) به مقدار زیاد، ۷ نفر (٪۶) به میزان متوسط، ۱ نفر (٪۱) کم و ۱ نفر (٪۱) به میزان خیلی کم موافق این مطلب هستند که می‌توان فرایند

مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور را قبل از وقوع بحران‌های احتمالی از طریق کسب آمادگی از جمله، برنامه‌های آمادگی، تمرین‌های اضطراری، آموزش و دستگاه‌های هشداردهنده، بهبود بخشید؛ بنابراین نتایج حاصله بیانگر این است ۹۸٪ افراد جامعه آماری به میزان متوسط به بالا معتقدند که می‌توان فرایند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور را قبل از وقوع بحران‌های احتمالی از طریق کسب آمادگی از جمله، برنامه‌های آمادگی، اجرای درست برنامه‌ها و طرح‌ها، تمرین‌های اضطراری، ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری، پیش‌بینی و تأمین پایایی و تداوم خدمات در شرایط بحرانی، تخصص و تجربه مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز در حوزه بحران، ایجاد و تقویت شبکه ارتباطات اضطراری و نظام ثبت اطلاعات و تحلیل وضع موجود، بهبود بخشید.

نتیجه‌گیری

با مطالعات منابع مختلف و تحقیقات انجام‌شده و تقارب، همگرایی و همسویی منابع و نیز اخذ مصاحبه با صاحب‌نظران به این نتیجه رسیدیم که آمادگی مجموعه اقداماتی است که در راستای ارائه پاسخ مناسب، مؤثر و به‌موقع صورت می‌پذیرد، مرحله آمادگی از مراحل اساسی و زیر بنایی در چرخه مدیریت بحران محسوب می‌شود که قبل از وقوع بحران و بعضاً حین وقوع بحران بایستی انجام پذیرد. کسب آمادگی در بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی از اهمیت بسیار زیادی برخوردار است. از جمله اقدامات مهمی که بایستی در مرحله آمادگی انجام پذیرد عبارت‌اند از: برنامه‌های آمادگی، تهیه و تنظیم برنامه‌ها و طرح‌ها، تمرین‌های اضطراری، ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری، پیش‌بینی و تأمین پایایی و تداوم خدمات در شرایط بحرانی، تخصص و تجربه مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز در حوزه بحران، ایجاد و تقویت شبکه ارتباطات اضطراری و نظام ثبت اطلاعات و تحلیل وضع موجود.

عملکرد مسئولین و کارکنان نیروی دریایی طی چند سال گذشته در حوزه آمادگی جهت مدیریت بحران‌های احتمالی بیشتر به‌صورت تجربه‌های مکتسبه بوده و در برخی از بحران‌های رخ داده شده آمادگی لازم را نداشتیم. بحران موضوع گسترده‌ای است که بایستی ابعاد آن دقیقاً آنالیز گردد و متناسب با هر وضعیت بحرانی طرح و دستورالعمل جامع و دقیقی داشته باشیم، متأسفانه در اکثر مواقع بحران‌ها را به‌درستی آنالیز نمی‌کنیم؛ بنابراین به‌طور کلی می‌توان گفت نتایج حاصل از این تحقیق عبارت‌اند از:

۱- بحران موضوع گسترده‌ای است که بایستی ابعاد آن دقیقاً آنالیز گردد و متناسب با هر وضعیت بحرانی طرح و دستورالعمل جامع و دقیقی داشته باشیم متأسفانه عملکرد مسئولین و کارکنان نیروی دریایی طی چند سال گذشته در حوزه آمادگی به دلیل عدم آنالیز دقیق بحران‌های احتمالی و ابعاد آن در حوزه آب‌های جنوب کشور جهت مدیریت بحران‌های احتمالی مناسب نبوده و بیشتر به‌صورت تجربه‌های مکتسبه انجام‌شده است همین امر باعث شد در برخی از بحران‌های رخ داده شده آمادگی لازم را نداشتیم.

۲- این مرحله قبل از وقوع بحران بایستی انجام پذیرد (برخی از اقدامات ممکن است زمان وقوع بحران انجام گردد)، توجه به این مرحله می‌تواند موجب بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی در آب‌های جنوب کشور گردد.

۳- برای ایجاد آمادگی بایستی تحلیلی از وضع موجود داشته باشیم، اطلاعات، پایه و اساس مدیریت بحران است. فرماندهان و مسئولین حوزه آب‌های جنوب کشور بایستی منطقه حوزه مأموریت خود و مخاطرات و بحران‌های احتمالی آن را بشناسند و

نسبت به آن‌ها آگاهی داشته باشند، اگر اطلاعات نظام‌مند وجود نداشته باشد فرماندهان و مسئولین جهت مدیریت بحران‌ها در فضایی پر ابهام قرار می‌گیرند و ممکن است عملکرد مناسبی از خود نشان ندهند.

۴- برای ایجاد آمادگی بایستی برنامه داشته باشیم، هدف اصلی از انجام فعالیت‌هایی که در مرحله آمادگی انجام می‌شود، برنامه‌ریزی است. همچنین هر برنامه آمادگی باید دارای نظامی برای ثبت اطلاعات باشد، سیستمی باید طراحی شود که سامانه هشدار و سیستم‌های پایش را روزآمد نماید.

۶- برای ایجاد آمادگی بایستی منابع اساسی مورد توجه قرار گیرد، منابع و تجهیزات باید تعریف شده و مشخص باشند، منابعی مانند سرپناه، دارو، غذا، سیستم‌های ارتباطی، نظام‌های پشتیبانی، تجهیزات امدادی و ...

۷- آموزش جزء جدایی‌ناپذیر برنامه آمادگی تلقی می‌شود. آموزش‌ها باید به گونه‌ای طراحی شوند که به تغییر در دانش و نگرش افراد منجر شوند.

۸- از دیگر شاخص‌های بسیار مهم جهت ایجاد آمادگی، تمرین (مانور) است، به کمک مانور می‌توان همه یا بخشی از سیستم را آزمون نموده و به این ترتیب نارسایی‌هایی که در شرایط عادی مشخص نیست را روشن کرد.

یکی از مشکلاتی که امروزه در سازمان داریم تمرین و اجرا است، متأسفانه گاهی اوقات دیده می‌شود فقط برنامه نوشته می‌شود، نوشتن برنامه کافی نیست بایستی حتماً تمرین و اجرا گردد تا ضمن کسب آمادگی ضعف و قوت مشخص شود.

ضمناً نتایج حاصله از تحلیل پرسشنامه در خصوص فرضیه احتمال این که می‌توان فرایند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور را قبل از وقوع بحران‌های احتمالی از طریق کسب آمادگی از جمله، برنامه‌های آمادگی، تهیه و تنظیم برنامه‌ها و طرح‌ها، تمرین‌های اضطراری، ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری، پیش‌بینی و تأمین پایایی و تداوم خدمات در شرایط بحرانی، تخصص و تجربه مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز در حوزه بحران، ایجاد و تقویت شبکه ارتباطات اضطراری و نظام ثبت اطلاعات و تحلیل وضع موجود، بهبود بخشید، حاکی از این هست که ۹۸٪ افراد جامعه نمونه (اکثریت مطلق) معتقدند که می‌توان فرایند مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در آب‌های جنوب کشور را از طریق کسب آمادگی از جمله، برنامه‌های آمادگی، اجرای درست برنامه‌ها و طرح‌ها، تمرین‌های اضطراری، ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری، پیش‌بینی و تأمین پایایی و تداوم خدمات در شرایط بحرانی، تخصص و تجربه مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز در حوزه بحران، ایجاد و تقویت شبکه ارتباطات اضطراری و نظام ثبت اطلاعات و تحلیل وضع موجود بهبود بخشید؛ و شدت کارساز بودن آن‌ها را (با توجه به میانگین به‌دست‌آمده یعنی ۴/۳۶) در حد خیلی زیاد دانسته‌اند.

اولویت‌بندی شاخص‌های آمادگی:

برای اولویت‌بندی شاخص‌های آمادگی از ضریب تغییرات آن‌ها استفاده کردیم که از تقسیم انحراف معیار بر میانگین به دست می‌آید.

جدول (۷): اولویت‌بندی شاخص‌های آمادگی

اولویت بندی	شاخص فرضیه	میانگین	انحراف معیار	ضریب تغییرات	شماره سؤال
۱	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق اجرای درست برنامه‌ها و طرح‌ها	۴/۴۰۸	۱/۵۸۰	۱/۳۱	۲
۲	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق ایجاد و تقویت مراکز عملیات اضطراری	۴/۳۶۸	۱/۶	۱/۳۷	۴
۳	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق پیش‌بینی و تأمین پایایی و تداوم خدمات در شرایط اضطراری و بحرانی	۴/۳۴۴	۱/۶۰۷	۱/۳۹	۵
۴	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق برنامه‌های آمادگی، تهیه طرح‌ها و دستورالعمل‌های مقابله با بحران	۴/۳۶۸	۱/۶۳۸	۱/۴۶۰	۱
۵	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق انجام تمرین‌های اضطراری (مانورها)	۴/۴۴۸	۱/۶۵۰	۱/۴۶۱	۳
۶	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق تخصص و تجربه مسئولین تصمیم‌گیر و تصمیم‌ساز در حوزه بحران	۴/۴۷۲	۱/۷۱۰	۱/۵۸	۶
۷	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق نظام ثبت اطلاعات و تحلیل وضع موجود	۴/۲۸۰	۱/۶۸۸	۱/۶۰	۸
۸	بهبود مدیریت بحران‌های احتمالی در مأموریت‌های نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران از طریق ایجاد و تقویت شبکه ارتباطات اضطراری	۴/۲۴۰	۱/۷۰۸	۱/۶۶	۷

پیشنهاد‌های اجرایی

۱- تدوین نظام‌نامه جامع مدیریت بحران‌های دریایی و داشتن استراتژی مدیریتی متناسب با هر سطح از بحران توسط معاونت عملیات با همکاری معاونت تربیت و آموزش و معاونت بازرسی و ایمنی نداجا بایستی در دستور کار قرار گیرد.

۲- انجام رزمایش مشترک و بهره‌گیری از توانمندی و تجربه سازمان‌های موازی همانند، کشتیرانی، نفت‌کش و شیلات توسط معاونت عملیات نداجا. (با توجه به اینکه سازمان‌های موازی گروه‌های هدف ارزشمندی برای اجرای فازهای مدیریت بحران هستند)

۳- به‌منظور اینکه آمادگی مدیریت بحران‌های احتمالی را داشته باشیم بایستی یک تحلیل جامع از وضعیت موجود (نیروی انسانی ماهر و متخصص، منابع، تجهیزات، سیستم‌های ارتباطی، نقاط قوت، نقاط ضعف و ...) توسط معاونت‌های عملیات، معاونت نیروی انسانی، معاونت بازرسی و ایمنی، معاونت آماد و پشتیبانی، معاونت فاوا، معاونت طرح و برنامه، اداره بهداشت، امداد و درمان و فرماندهی فنی نداجا با محوریت معاونت عملیات انجام و پس از مشخص شدن وضعیت، نسبت به تهیه و تدوین شیوه‌نامه مدیریت بحران‌های دریایی اقدام نمایند.

منابع

- اردلان، علی و دیگران (۱۳۹۵)، سلامت در حوادث و بلایا، جلد اول و دوم، انتشارات مهر راوش، تهران.
- اردلان، علی و دیگران (۱۳۹۳)، بازتوانی در حوادث طبیعی، اصول و رویکردها، انتشارات وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی.
- پیام دریا، آذر (۱۳۸۵)، اخبار و رویدادهای خارجی، شماره ۱۵۴.
- پیام دریا، اسفند (۱۳۸۵)، درسی بر آینده، نگاه دبیر کل IMO به ایمنی، شماره ۱۵۷.
- تین‌میترا (۱۳۸۱)، مدیریت بحران پیش از روی دادن، مترجم: توتونچیان، محمود، ناشر: موسسه آموزش عالی آموزش و پژوهش مدیریت برنامه‌ریزی.
- جهانگیری، کتابون (۱۳۹۳). اصول و مبانی مدیریت بحران. موسسه آموزش عالی علمی-کاربردی هلال‌احمر ایران، انتشارات نقش‌آفرینان بابکان.
- جمشیدی، حمداله و دیگران (۱۳۹۰)، روش تحقیق با رویکرد نظامی، انتشارات دانشگاه فرماندهی و ستاد آجا، تهران.
- حافظ نیا، محمدرضا (۱۳۹۵)، مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ ۲۲، انتشارات سمت، تهران.
- حسینی، مازیار (۱۳۸۷)، مدیریت بحران، سازمان پیشگیری و مدیریت بحران شهر تهران، موسسه نشر شهر.
- رزاقی دلارستانی، محسن (۱۳۹۸). شناسایی عوامل مؤثر بر سوانح دریایی در یگان‌های شناور سطحی نیروی دریایی ارتش جمهوری اسلامی ایران در ده اخیر. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده فرماندهی و ستاد، دافوس آجا، صص ۱۶-۱۵.
- رستمی محمود (۱۳۷۸)، فرهنگ واژه‌های نظامی، انتشارات ستاد مشترک آجا، تهران
- طبری، غلامعلی (۱۳۸۱)، کتاب بررسی و تبیین شاخص‌های امداد و نجات با رویکرد استانداردسازی عملیات امداد و نجات، انتشارات سازمان هلال‌احمر.
- ورکانی، ابوطالب (۱۳۹۳)، مدیریت بحران در صیانت از مرزهای آبی دریای مازندران، دبیرخانه شورای عالی تحقیقات نظری آجا، ص ۲۶.

- Anderson, The Relevance of the ISM Code and its Impact on Shipping Practices. London: International human element bulletin(alert), p (2004), No.4, P 2
- Boards of enquiry Book, 2009, P 153
- James. E.H. and Wooten L.P, 2005, Leader ship as (UN) usual: How to display competence in times of- Crisis. Organizational Dynamics, page 34(2) 141-152.
- Jung,SE.improving national crisis and emergency management through a core system.2020.26,23-24.
- kent R.Disaster preparedness, UNDP Disaster management training programe, 2nd edition,1999.
- UNDP Excutive summary, 2005.Redusing risk: a challenge for development, Geneva.
- Yaghoobi, E and Ireys, S and khaniadimi, S.an analysis and prioritization of the effective factors on the crisis management of marine adventures in makran coast.4(11);sci j rescue Rehef 201

